

van niets gerept zijn. Maar zoo is het niet. De Heilige Schrift spreekt over de zaligheid der ziel onmiddellijk na den dood zelfs zeer weinig, en spreekt daarentegen veel en breedvoerig over de dingen die aan het einde komen zullen.

Dit heeft hierin zijn oorzaak, dat de Heilige Schrift ons afeert, schier uitsluitend over en om ons zelf te denken, en er ons toe nopen wil om alle dingen in verband met Gods eere te bezien.

Nu heeft God deze wereld geschapen. In die wereld en in dit heelal is opstand tegen zijn majesteit uitgebroken. En deswege is nu de hoofdvraag voor den eindloop niet, of hij er bij behouden wordt, maar of God Almachtig ten leste over elken tegenstand en opstand zal triomferen.

Die wereld is zijn Schepping, die van Hem afviel. En daarom is het de capitale vraag, of God de Heere weer over dit zijn scheep zal triomferen zal, en de eere van zijn wereld zal hebben of niet.

Alzoo lief heeft God de wereld gehad dat Hij zijn eeniggeboren Zoon aan haar gegeven heeft; maar die wereld heeft dien Zoon van zijn welbehagen aan het kruis geslagen en gedood. Vandaar de hoofdvraag: Moet dit zoo blijven? Of wel, komt eens de ure, dat God de Heere, die zijn Zoon aan die wereld schonk, ook de eere van dien Zoon over de wereld zal doen uitbreken.

Hard is de strijd die tusschen het geslacht dat God vreest en dat Hem niet vreest om den wille van den Zoon in de wereld gestreden wordt.

En gedurig schijnt het alsof de wereld de sterkere is, en het volk des Heeren onderligt. En daarom is het hoofdvraag of dit zoo blijven zal, dan wel of eens de dag en het uur komt, waarop men weer zien zal het onderscheid tusschen dien die God vreest en dien die Hem loochent in zijn hart.

Zalig, is er uitgeroepen, zijn de zachtmoedigen, want zij zullen het aardrijk beerven, en bij duizenden zijn de zachtmoedigen des Heeren op het schavot omgebracht en is het martelaarslot hun deel geworden. Vraag daarom, moet dit zoo blijven, of zal God de Heere zijn rechtvaardigen wreken en hen redden van dien smaad?

Op deze vragen, en op deze vragen alleen komt het aan. En overmits nu juist deze vragen zich persoonlijk concentreeren in de vraag, of uw lichaam, dat God schiep, terecht komt dan wel prooi der ontbinding blijft, daarom juist leidt de Belijdenis dit stuk der waarheid in met den juichtoon, dat er *Wederopstanding is des vleesches*.

KUYPER.

## „Den kop vermorzelen“!

En ik zal vriendschap zetten tusschen u en tusschen deze vrouw, en tusschen uw zoon en tusschen haar zoon: dat zal u den kop vermorzelen, en zij zal het de verzen vermorzelen.

Gen. 3: 15.

Satan neemt in de Schrift het beeld aan van een slang, die u achteropsluip, schuiflend u nakomt, en u van achteren in den hiel steekt met haar giftigen tand.

Dat is de sluwe list van het verraderlijke belagen. U worden, doodelijk wonden, eer ge op verweer verdacht kunt zijn.

En daartegenover staat nu Christus, die recht op Satan afkomt, hem opzoekt, in het front aangrijpt en hem zulk een doodelijken slag op den kop toebrengt, dat de vernietigde slang haar gekronkelde lijf ten doode uitstrekt en verstijft.

Naar recht zou Sion verlost worden, niet door list of sluwheid. En daar nu het ondankbare en roekeloze menschenkind zich eenmaal aan Satan in de armen had geworpen, zoo de Middelaar in zijn verlossingswerk zelfs het recht, zij het ook het duivelse recht van die slang eeren. Hij zou Satan niet van achteren op den staart trappen, maar recht in den aanloop den kop verpletteren, tot Satan zelf ten leste erkennen moest, dat hij in wettigen kamp overwonnen was door onzen God!

Daarom schuilt de Middelaar niet voor den Satan weg. Maar als hij gedoopt is in de Jordaan, wordt hij terstond door den Heiligen Geest zelve in de woestijn uitgeleid, met het uitgesproken doel om verzoekt te worden van den Duivel.

Als het op die verzoeking aankomt, slaat de Middelaar Satan niet met goddelijke overmacht terug, maar worstelt met den Boose naar strijddrecht. Wapen tegen wapen. Schrift tegen Schrift. Tot eindelijk Satan het met dat heilig wapen afgest, en van hem wijkt voor een tijd.

Als daarna Satan onder de jongeren van Jezus woeden gaat, valt Jezus in Petrus den Satan nogmaals met open vizier aan. Als hij weet dat Satan in Judas zal varen, ontrekt hij zich niet, maar reikt Judas nog de laatste bete. En als het eindelijk op Gethsemane en Golgatha aangaat, is de worsteling en beroering zijner ziele wel boven alle beschrijving ontzettend, maar toch gaat hij ook in die beslissende ure dien Drinkbeker en dien Overste der wereld moedig tegen.

Hij was gekomen om de werken van den Duivel te verbreken, en hij brak zijn macht, en strijdt nog van uit den Hooge om zijn kerk niet door de poorten der hel te doen overweldigen. Ja, eens komt de dag, dat hij met al zijn heiligen de laatste worsteling tegen Satan en zijn dienaren zal aandoenen, om dan in het eind den Satan voor eenwig in den afgrond te werpen, tot hij niet verpletten kop neerligt op den bodem der hel.

De kop van Satan moet verplet. Van kop is hier sprake, omdat de Satan als slang, en dus in diergestalte, optreedt. Maar in den grondtekst staat het gewone woord *hoofd*. En al is Satan nu in persoon onlachelijk en al heeft hij dus noch kop noch hoofd, toch is duidelijk wat dit „hoofd“ hier zeggen wil. Ons hoofd is de zetel van ons bewustzijn. Uit de hersenen komen de overleggingen en de gedachten

Wel in verband met de opwellingen uit het hart; maar toch eerst in het hoofd nemen ze den vorm van overleggingen, beramingen en aanslagen aan.

In Satans kop was de boze toelag beraamd. Uit zijn kop was de leugen voortgekomen, die tegen de waarheid vijandig optrad. Met zijn kop zwol hij op in hoovaardij om God zelf naar de kroon te steken.

Daarom moet Satan op den kop getrap. Omdat hij de vader der leugen is, moet de Middelaar hem verpletteren door de waarheid.

En zoo komt ook de Middelaar, om tegenover het gebroeders van Satans leugen en de verzinsels zijner boze raadslagen, de heilige, reine, zuivere, hemelsche waarheid over te stellen, en te verhalen van het Goddelijk besluit.

Zeg dus niet, dat de „waarheid“ er minder toe doet; dat het eerst en meer en duurzaam alleen op „heiligheid“ aankomt; en dat zulk een Zaligmaker ons genoegzaam is, die ons wonderbaar een heiliger zin en heiliger leven instort.

Dit is Gods ordinaantien omkeeren. Omkeeren heet de heilsorde. Omkeeren het schriklijk verloop der historie.

Nem neen, uit den kop van Satan, door leugen, is de zonde in de wereld gekomen, en alleen uit het Hoofd van den Middelaar, door de waarheid, kan de macht in de wereld ingaan, die Satans macht verbreekt.

In de woestijn worstelt de Middelaar met Satan door het Woord.

Dat Woord is een hamer die de steenrotsen te pletter slaat. Het tweesijdend zwaard dat tusschen het merg en de saamvoegsels indringt. Altoos gaat het Woord voorop.

En natuurlijk dan komt er uit de waarheid „heiligheid“, gelijk er uit de leugen „zonde“ gegeneerd werd.

Maar Satan kan niet anders bezwijken, of hij moet door hem, die de Waarheid is, getrap op den kop.

Waak daarom niet enkel over uw hart, maar ook over uw hoofd.

Ook op wat ge denkt, wat ge geloofd, wat uw overtuiging, wat uw belijdenis is, komt het aan. Komt het aan bij u, en ook bij heel de kerke Gods. Ook op onze scholen. En ook in de opvoeding van het huisgezin.

Gedachten hebben we toch, en ook het opkomend geslacht heeft toch begrippen en denkbeelden, waartoe het leeft.

Zorgt gij nu niet dat de gezonde denkbeelden, zuivere begrippen en ware voorstellingen krijgen, heusch, dan zorgt Satan wel, dat hij uit het boze hart en uit de boze wereld, er ongezonde denkbeelden, onzuivere begrippen en onware voorstellingen indraagt. En daar teert dan uw eigen ziel, daar teert de ziel uwer kinderen, daar teert uw land en volk op; en het einde is, dat Satan een ontzettende macht terug krijgt, waar een bijlopende catechisatie of bijkomende kerkgang, of zoo weinig tegen vermag.

We hebben den strijd met den kop van Satan; met zijn leugenachtige influisteringen, met zijn schijnsoone voorspiegelingen, met zijn kiemen van zondige gedachten, die hij in ons uitzaait.

En daarom riep Jezus: „De Waarheid zal u vrijmaken.“ Elke drop waarheid die in u indringt, is een tegengif tegen wat uit Satans kop in u sloop. Elke ware, zuivere voorstelling is een macht, om weer een band van Satan te verbreken.

o, Satan kent de macht der blanke, zuivere, gezonde Waarheid wel, en daarom is hij alle eeuwen door op niets zoo uit geweest, als om de Waarheid in de kerk, in den zin der geloovigen en in de opvoeding van het komend geslacht, door allerlei ketterij te vervalschen. Ketterische waarheid is nog wel waarheid, maar als een leeuw dien men de tanden uitbraak. Ze is machteloos, en door haar valsche bijmengsel doet ze kwaad.

Geen leertucht in uw kerk; geen leertucht in uw opvoeding; geen leertucht over u zelf, zoo wil Satan het, o, zoo gaarne. Daar groeit daar tiert zijn macht in. Want dwaling was alle eeuwen door de vruchtbare moeder van ongelooft, afval en zedenbederf.

En daarom roept Christus u op, om met hem, in zijn strijd en worsteling deelgenoot, bij dat verpletteren van den kop van Satan mee te worstelen.

Hij verplet Satans kop, maar de kopjes der demonen, die op allerlei manier in onhart en leven insluipen, en het gif spuwen van hun onwaarsachtig woord, moet gij met en onder hem bestrijden.

Want waarlijk het baat u niet, of ge al het zedelijk kwaad op alle wijs verfoeit en op alle manier brandmerkt.

Het demonische is een macht, die evenals de slang uit de fabel, altoos weer aangroeit, zoolang de kop niet gevonden en verpletterd is.

En zoo is het ook in uw hart en in het hart uwer kinderen.

Geen strijd baat noch treft doel, zoolang de kop van den demon in uw hart niet aangegepen en vermorzeld is.

Eerst als de kop verplet is, is het met de macht van den demon uit.

En daarom vangt alle overwinning met geloof aan en blijft van het geloof uitgaan; want geloof dat is juist den kop van u slingers en aan de waarheid die in Christus is, tegenover de leugen van den kop van den demon in u geuigenis geven.

KUYPER.

Amsterdam, 29 Maart 1889.

Gelijk elk geloovige toestemt, is Christus aan de kerk tot een Hoofd gegeven. Zelfs is hem om dit regiment over de kerk te kunnen uitvoeren van den Heere alle macht gegeven in den hemel en op de aarde.

Hieruit volgt rechtstreeks, dat in de kerk van Christus allen onder onderscheid, hetzij particulieren, hetzij bijzondere ambtsdragers, zijn onderdanen zijn.

Als onderdanen hebben derhalve alle particulieren en bijzondere ambtsdragers hem te gehoorzamen, en met name ophet terrein der kerk zich naar zijn wil en wet te gedragen.

Nu rijst de vraag, heeft Christus voor dit zijn kerkregiment zijn wil en wet geopenbaard, al dan niet?

Ook op deze vraag antwoordt al wie een kind van God is: Ja, Christus heeft wel terdege zijn wil en wet geopenbaard t. w. in zijn Woord of bepaald gezegd in de Heilige Schrift.

Bij alle kerkelijke handeling is derhalve,

volgens den plicht als onderdaan, elk ambtsdrager en elk particulier in de kerk gehouden, zich naar deze wet des Heeren te gedragen, en is in zijn Koninkrijk van nul en geener waarde, elke kerkelijke handeling die niet zijn Woord strijdt.

Met name de ambtsdragers hebben slechts in zooverre ambtelijk recht en ambtelijke macht in de kerk, als ze de koninklijke autoriteit van dat Woord erkennen, er hun besluiten naar inrichten, en door hun handelingen er uitvoering aan geven.

Daarentegen verkeert in kerkelijken opstand tegen den Koning der kerk elk ambtsdrager, en dus ook elk kerkelijk College, dat niet met dit Woord rekent of er tegen in handelt.

Deze kerkelijke opstand nu kan of principieel of accidenteel zijn, d. w. z. ze kan opstand in het beginsel zelf, of slechts opstand op een bepaald punt zijn.

Principieel is deze kerkelijke opstand aanwezig, zoodra een ambtsdrager, of een College van ambtsdragers, weigert de autoriteit van het Woord als enige macht ter beslissing te berigen en aan te wenden.

Accidenteel is deze kerkelijke opstand, zoo eenig ambtsdrager, of eenig College van ambtsdragers, wel in het algemeen dit Woord als enige autoriteit erkent, maar op een bepaald punt er tegen ingaat, en na er op gewezen te zijn, weigert voor de autoriteit van dit Woord te zwichten.

Opstand, niet afwijking of vergissing. Immers bij onwilkeurige afwijking of vergissing blijft aanstonds de bereidwilligheid om zich uit het Woord te laten overtuigen en zich daarnaar te conformeren.

Hieruit nu blijkt, dat in principieelen opstand tegen Christus als Hoofd der kerk zijn, de Synode der „Ned. Herv. Kerk“, en haar onderhebbende Besturen.

Immers de Synode bestrijdt dat de autoriteit van Gods Woord beslissen moet; betwist dat Christus het regiment over zijn kerk voert; en weigert zich met onderdanigheid aan zijn wil en wet te onderwerpen.

Aan dezen principieelen opstand van de Synode tegen den Heere staan medeschuldig allen, die haar steunen, 't zij lijdelijk door te zwijgen en voor haar te zwichten, 't zij handelend door voor haar gezag op te komen en er mee te rekenen.

Maar ook accidenteel in opstand tegen den Heere staan alle ambtsdragers en kerkeraden in dit Genootschap, die wel in het algemeen Gods Woord als hoogste autoriteit en Christus in zijn regiment erkennen, maar op het bepaalde punt van den Dienst des Woords en der Sacramenten, weigeren zich naar dat Woord te gedragen, uit vrees van conflict met de Synode en verlies van kerkelijk goet.

Op dat punt toch vergissen zij zich niet en wijken ze niet onbewust af, maar ze praten hun afwijking goed, en weigeren te voldoen aan den eisch der geloovigen, dat ze zich naar Gods Woord conformeren zullen.

Bij opstand nu tegen den Koning is het plicht van elk getrouw onderdaan, om te breken met de muiterij en voor den Koning op te komen.

En zoo ook is het thans plicht en roeping van alle geloovige en getrouwe onderdanen van Koning Jezus, om ziende den principieelen opstand tegen Koning Jezus van de Synode en de hoogere Besturen, en ziende den accidentelen opstand van de orthodoxe kerkeraden, deze eerst te vermanen, daarna zich van hun muiterij af te scheiden, en tegen hen voor hun Koning op te komen, in gehoorzaamheid aan zijn Woord.

Van meer dan ééne zijde is men opgekomen tegen onze voorstelling dat de Synode van Dordrecht in 1618/19 het vraagstuk, tusschen de Supralapsarij en Infralapsarij in geschil, niet heeft opgelost.

Als tegenbewijs voerde men aan: 1<sup>o</sup> onderscheidene uitdrukkingen uit de Canones van Dordt, waarin de voorwerpen der verkiezing als gevallen en dood in schuld en zonde voorkomen, en vooral 2<sup>o</sup> de verklaring van professor Gomarus in de 107<sup>e</sup> zitting der Dordsche Synode.

Toch berust deze tegenspraak op eene vergissing.

Bestit heeft de Synode alleet die geschilden, die zij thetisch en anti-theetisch uitgemaakt heeft; en hieronder behoort dit geschil niet.

Wel spreekt de Synode op meer dan ééne plaats in termen en bewoordingen, die voor de Infralapsarij genoegzaam en voor de Supralapsarij onvoldoende waren; maar in tegenstelling heeft de Synode niet gesproken.

En wat Gomarus betreft. Hij verklaarde op de 107<sup>e</sup> zitting niet, dat hij de stelling van zijn mede-gedeputeerden weersprak, maar dat ze hem niet ver genoeg gingen. Er staat tocht: „D. Gomarus betuygde openlijk dat ook hij hun oordeel in alles toestont, uitgenomen de artikel van het voorwerp der praedestinatie ofte hoe God den mensche aangemerkt heeft in 'tverkiezen, 't welk hij meende dat ghestelt moest worden, niet alleentlic de mensche gevallen, maar dat ook de mensche voor den val in de praedestinatie van Godt aenghemerct zij.“

Hij zegt dus niet, dat hij hun gevoelen verwerpt, maar alleen, dat ze in de zaak niet aan Gods Woord, maar aan de uitspraak der filosofie ontleend.

Diensvolgens is ook hun oordeel over het verleden een heel ander. Met wat nu bestaat, zijn ze niet bijster ingenomen; maar met wat vroeger bestond nog veel minder. Zij zien in de ongeschiktheid en ongerijkelijkheden van het heden volstrekt geen *deformatie*, maar slechts nog onvoltooid *ontwikkeling*. Hun grieft is juist dat we niet snel genoeg van dat verleden

De zaak is dus deze, dat de Synode dit probleem niet besliste, maar zoo uitdrukte, dat de Infralapsarij met den tekst *geheel* vrede konden nemen, maar de Supralapsarij slechts om het uitblijven der tegenstelling, in zooverre de Canon h. i. niet genoeg zei.

## Theorieën van kerkzuivering.

III.

Al heeft niemand op dit oogenblik met onze Gereformeerde kerkelijke toestanden vrede, en al is elke groep op wijziging bedacht, toch bedoelt niet elke groep *Reformatie*.

Immers, en hier lette men wel op, *Reformatie* is niet maar den bestaanden kerkvorm wijzigen, maar beteekent zeer bepaaldelijk: teruggaan op den zuiverder kerkvorm, waarvan men door verbastering afweekt.

Dit sluit het denkbeeld van kerkelijke ontwikkeling, naar den eisch der tijdsomstandigheden en bij meerder licht des Geestes, daarom volstrekt niet uit.

Te groeien, en onder het opgroeien meer gezet van vorm, meer afgerond van gestalte te worden, is heel iets anders dan een uitwas op den rug te krijgen, een been scheef te zien trekken, of een arm te zien verkrommen.

En gelijk nu een zorgvuldig ouderpaar zeer goed het onderscheid merkt tusschen hetgeen bij hun kind *groeien* en *misvormd* worden, is, en alleen in het laatste geval een arts te hulp roept, zoo ook is het hier.

Ook de kerk moet, hoe ouder in jaren ze wordt, te rijker de weelde harer vormen kloek en krachtig openbaren. Maar geheel hiervan onderscheiden is alle ontaarding en verbastering van haar vorm. En ook haar is het zeer goed aan te zien, of eenige verandering in haar verschijning het nuttig en noodzakelijk gevolg is van haar uitgroeien; dan wel of men te doen heeft met iets dat scheef en krom trok en bezig is haar gestalte in waangestalte om te zetten.

Welnu, alleen in dit laatste geval komt *Reformatie* te pas.

En zulk een *Reformatie* is dan altoos een poging, om, zoo mogelijk het scheeve en kromme weer recht te buigen, elke uitwas te doen verdwijnen, en het ingekrompene en verschrompelde weer in frischen, degen, kloeken vorm te herstellen.

In elke *Reformatie* ligt dus de erkenning dat men staat voor een geval van *Deformatie*. En alle *Deformatie* sluit in zich, dat het vroeger *beter* is geweest.

Beter, niet in dien zin, alsof ooit de kerk volkomen en zonder rimpel ware gezen; maar *vergelijkenderwijs* beter. Zoo dat de scheefheden, kromheden en verrekkingen niet zoo sterk uitkwamen.

En door en achter dat *beter* glauert men dan door tot het model en oorspronkelijk bestek, dat in Gods Woord ons voor den vorm van alle kerk geboden ligt; en zoekt, in de lijn van dit *beter*, op dat oorspronkelijk van God gegeven bestek terug te gaan.

Bedoelde *Reformatie* uitsluitend *herstel* van den vroegeren kerkvorm, zoo stond ze gelijk met *restitutatie*. Twee pogingen die wel te onderscheiden zijn. Hij toch die *restitutatie* vergeet 1<sup>o</sup>, dat er ook ontwikkeling van den kerkvorm naar den eisch der tijden moet zijn; en 2<sup>o</sup>, dat in den vorm zelf, dien hij repositieeren wil, reeds de oorzaken scholen, waaruit het bederf is voortgekomen. Zoodat hij op zijn vingers kan narekenen, dat, al kon hij het oude geheel herstellen, uit dit oude altoos weer dezelfde dreuve gevolgen zouden uitbotten.

Dit is het oordeel dat noodzakelijk over alle *restitutatie* gaat, en meer dan één, die ook in onze dagen, schier rabbinistisch, bij de ouden ter school gaat en in kopieeren van wat zij deden en leerden zijn hoogste ideaal zoekt, mag wel bedenken, dat hij, van *reformatie* gewagende, aan niets dan *restitutatie* bezig is.

Neen, *Reformatie* is en wil heel iets anders. Ten eerste doordien zij vat en voelt, dat de weg niet achterwaarts, maar vooruit ligt. Ten tweede, doordat ze nooit in het *beter* verleden, maar alleen in Gods Woord haar grond bestek vindt. En ten derde, doordien ze in het *beter* verleden terdege onderscheidt tusschen hetgeen daarin vrucht van *beter* inzicht, en oorzaken van het later gekomen *bederf* was.

Reeds hieruit echter volgt, dat er van *Reformatie* alleen bij hen sprake kan zijn, die erkennen en belijden, 1<sup>o</sup>, dat in Gods Woord het bestek voor de kerke Gods geboden is, en voorts 2<sup>o</sup>, erkennen dat het verleden deels beter dan het tegenwoordige, deels de oorzaak van het huidige kwaad was.

Hieruit blijkt reeds, dat noch de *Moderne* noch de *Groningers* aan eenige *Reformatie*, hoegenaamd ook de hand kunnen slaan. Immers ook zij hebben tegen de bestaande toestanden wel hun bedenkingen. Ook zij willen wel veel anders hebben. Maar in steb van het *ontkerken* der kerk tegen te gaan, is hun toelag juist, om de secularisatie der kerk steeds verder door te drijven.

Zij erkennen „de Heilige Schrift“ niet als „Gods Woord.“ Het bestek en ideaal waarop zij aansturen, is door hen dan ook niet aan Gods Woord, maar aan de uitspraak der filosofie ontleend.

Diensvolgens is ook hun oordeel over het verleden een heel ander. Met wat nu bestaat, zijn ze niet bijster ingenomen; maar met wat vroeger bestond nog veel minder. Zij zien in de ongeschiktheid en ongerijkelijkheden van het heden volstrekt geen *deformatie*, maar slechts nog onvoltooid *ontwikkeling*. Hun grieft is juist dat we niet snel genoeg van dat verleden

wegreizen. Gij vindt dat er op het schouderblad zich een bult vormt, maar zij oordeelen, dat deze uitwas normale overgang naar schooner lichaamsvorm is. Gij zegt, dat het linkerbeen scheef trekt, maar zij oordeelen, dat deze afwijkende positie van het been in de heupholte juist op harmonischen vorm uitloopt. Tusschen u en hen is dus geen vergelijk mogelijk. Wat gij wilt doen, willen zij juist behouden, en er het proces van laten doorwerken; ja, zoo mogelijk verhaasten. *Minder* wereldgelijkvormig is uw roepen, hoe eer hoe liever *ganschelijk* der wereld gelijk gemaakt, is hun betuiging. En dies kan er bij hen van *Reformatie* geen sprake zijn. Al wat zij kunnen, is *verder deformatie*. En ook waar goede woorden door hen gesproken worden tegen allerlei misbruik, voor allerlei geschonden recht en met name tegen slapsheden van zeden, toch blijven ze op het stuk der *religie* en der kerk lijnrecht tegen u overstaan.

Wijzigen, vervormen, anders maken willen ze het wel. Maar „reformeeren“ niet.

Moelijker is de vraag, of men bij de *Ethischen* met recht van poging tot *Reformatie* spreken kan; althans zoo we deze groep in engeren zin nemen, en van de Irenischen onderscheiden.

Natuurlijk zijn de *Ethischen*, op enkele uitzonderingen na, heel andere personen dan de *Moderne* of *Groningers*. Voor den *Ethische* van nobeler zin is en de Heilige Schrift en de Christus én de kerk in den kring van zijn heiligheden opgenomen. Hij leeft in het mysterie, en erkent dat ook het hier bedoeld terrein met den dauw van het mysterie overdroppen is. Menig *Ethische* knielt voor zijn Heiland neer en roept met Thomas: „Mijn Heere en mijn God!“ Het Sacrament is hem niet maar doode vorm, maar wezenlijkheid. De Schrift is hem het boek zijner religie. En, misge niet te nauw bepaalt, is ook de kerk van Christus voor hem een heilige gedachte.

Ge doet dus onrecht, zoo ge u de *Ethischen* voorstelt, als onverschillig voor het leven Gods. Integendeel dat zoeken ze met u; dat zoeken ze evenals gij in de mystieke gemeenschap met den Christus. Van een opgaan in de wereld willen ze niets weten.

Zoolang ge dan ook met de personen der *Ethischen* te doen hebt, vindt ge in den regel aansluiting aan uw eigen vroom besef. Ge kunt met hen bidden; met hen aanzitten aan den Disch des Heeren; roerend schoone, teedere woorden over het Kruis van Christus van hun lippen opvangen. Kortom, ge besef, bij de nobeler *Ethischen* althans, terstond, dat er tusschen u en hen wel terdege „religieuze gemeenschap“ bestaat.

Ware er dus sprake van *Reformatie* van het persoonlijk leven, dan zou ongetwijfeld ook aan hen het recht op *Reformatie* zijn toe te kennen. Wat het persoonlijk leven aangaat is hun ideaal van het *nue* niet zoo ver afwijkend.

Maar zoo staat de zaak niet. We handelen thans over *Kerkzuivering*. *Reformatie* is een woord, dat door de historie gebruikt is als wegmenging van het bedorvene uit de Kerk als Kerk. In de 16<sup>e</sup> eeuw greep *Kerkzuivering* plaats.

Om te beoordeelen, of de *Ethischen* als zoodanig aan de *Reformatie* kunnen medewerken, moet ge dus onderzoeken, of thoe ze *persoonlijk* staan, maar wat hun streven en bedoelen ten opzichte van de Kerk is.

En, komt ge daarop, o, dan blijkt spoedig, dat *eeniglijke Kerkreformatie* ook bij hen niet denkbaar is.

Reeds terstond niet om de positie, die ze tegenover de Heilige Schrift innemen.

Immers ze eeren die Schrift wel en stellen haar wel zeer hoog, maar niet als een Schrift, waarin met goddelijke gewisheid het bestek voor de Kerke Gods ligt aangegeven. Ook over de Kerk vinden ze in de Schrift wel uitspraken van Mozes en de profeten, van Jezus en zijn apostelen. Maar voorerst is het voor hen verre van zeker, of deze uitspraken metterdaad zóó en in dien vorm van Mozes en de profeten, van Jezus en de apostelen herkomstig zijn. En ook voor zoover ze dit niet weten, maar *onderstellen* willen, hebben noch de woorden van Mozes en de profeten noch die der apostelen voor hen volstrekt gezag. En waar ze bij Jezus dit gezag wel erkennen, maken ze toch ook bij hem nog de exceptie, dat Jezus zulke uitspraken niet bedoeld heeft als architectonisch scherp geteekende lijnen maar meer als gestipte lijnen, die ongeveer bepalen in welken geest we te handelen hebben. Waar dan nog bij komt, dat het gezag der Schrift voor hen wel geldt wat aangaat den diepen *geestelijken* achtergrond van het religieuze, maar niet wat betreft de *uitwendige opreding* van de Kerk in het leven. Gevolg waarvan is, dat zij zichzelf een Kerk-ideaal vormen, buiten de Heilige Schrift om, dat bij Rottend eindigt met in den staat op te gaan; bij Gunning neerkomt op een vrije religieuze gemeenschap, waarin een ieder binnentreedt, die er zelf geen bezwaar in ziet; en dies voorts bij alle *Ethischen* een pantheïstisch proces doorloopt, wisselende naar de wisselende toestanden in de ontwikkeling der wereld.

Vandaar dan ook dat in de *tuwede plaats* het huidige hun geen *deformatie* van beter toeschijnt, maar een noodzakelijk te doorloopen fase in het levensproces. H. i. was het vroeger volstrekt niet *beter*, maar *er slechter*. Het is duidelijk hunnerzijds uitgesproken: De belijdeniskerk der *Reformatie* was een fout. Die moet niet terug verlangd, maar met eere begraven worden.

Al zouden ze dan ook persoonlijk niets liever wenschen, dan dat een legelijk in de Kerk den Christus beled en eerde en uit warme sympathie voor de heilige mysterien de gemeenschap der heiligen zocht,

toch kom (en daarop ze scharen Modernen staan, des kerk te z

Ge mo men tege ook geen als Dr. G stel van d der kerke, beuren, d uw eigen den nobel spreekt w

blike het dat Dr. Modernen mogelijk belijders; Belijdenis, maken v seeren.

Onze o zijn, dan biedwaard persoonlijk ook hun formatie kwam zij

Ook b gen, niet Zegevier van Christ door God

Ons wo vraagd, e in versch het recht het heilig Mogen

opmerking ge reeds die ook steld over

Alsmed ging van aan de le

We zijn Sacrament Een we langen zal

Just om debat over niet meer op, onze l wat er in Voor di Een van

Hoedanig op teken w Ten de nam verwe een minder, om afscheit meente te e eenigling nu alleen, dat gemeenten metzenden rou Theol. Sch heffing van de overrijde

Toen de verschenen Herant. Al schen, tom althans uit. Maar de kwamen nie spreking die den geen i Assen te o hadden man delum. Zij i litten de h voor hun ei

De Ured komst een g van ineenam Twee der na de belan aangebracht hieren getra

Zoo kwan Synode was handhaafde geen Dolon Christ, Gert en de hark

De voorik punter niet Synoden. Maar de Utrecht ma blik, zoo d voort te ze eens commu (de Synode) brengen van rouden oord

Zoo staan Een twe grappig ve

Door dese de Grefform gedeeld, als grondtreken te Kampen i dien Prof. B niet zoo ou lang beslist a man, staat b niet niets be bij de doce niet vereenig

Ook die weet dit bij zoo goed al Zoo zegt van de Prin onne door v verantwoordt vragen en de

Dat v. Rot het opneemt, heb ik er es een typische Maar dat lingen of lan zoodanig te geemert.

Dat men i per School i Ron